

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ І ТИПОЛОГІЯ ПРИМІСЬКИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД ТЕРНОПОЛЯ

Розглянуто особливості приуроченості приміських (по відношенню до м. Тернополя) територіальних громад. Проаналізовано такі параметри як площі приміських територіальних громад; особливості кількості, щільності та розміщення населення громад; фінансовий стан та спроможність громад, відповідно їх доходів, витрат, трансфертів, розміщення промисловості, особливості транспортної інфраструктури. Звернуто увагу на основні екологічні проблеми приміських громад, обмотивовано можливі шляхи їх подолання, наявність та особливості використання рекреаційних ресурсів та поширення рекреаційної інфраструктури. Проаналізовано функціональну структуру та просторове розміщення територій природно-заповідного фонду.

Ключові слова: територіальна громада, фінансова спроможність, інфраструктура, екологічний стан, природно-заповідний фонд.

Постановка науково-практичної проблеми: актуальність і новизна дослідження.

Проблеми розвитку територіальних громад на сучасному етапі стають особливо актуальними. Важливими аспектами розвитку є забезпечення узгодженості економічних, соціальних та екологічних векторів з урахуванням потенціалу місцевих ресурсів, а також додаткових сприятливих факторів, таких як інвестиції, логістика та інфраструктура. В рамках територіальних громад проводиться інвентаризація ресурсної бази, створюються інвестиційні паспорти, розробляються стратегії розвитку, аналізуються наявні проблеми та обґрунтовуються шляхи їх вирішення. Вирішення цих складних завдань вимагає високого рівня фахової підготовки управлінських кадрів та ефективного моніторингу процесів розвитку. Автори опублікували серію статей, присвячених аналізу потенціалу природних ресурсів, проблемам управління екологічним розвитком, розбалансованості землекористування та іншим аспектам. Вибір приміських територіальних громад м. Тернополя зумовлений їх приналежністю до колишнього Тернопільського району (за старим адміністративно-територіальним устроєм) і розташуванням довкола обласного центру. Що зумовлює специфіку структури сільського господарства, розміщення населення, промисловості, транспортної інфраструктури, екологічного стану тощо.

Зв'язок теми з важливими науково-практичними завданнями. Прийняття державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки є головним правовим документом, який спрямований на стратегічне планування ефективного розвитку, включаючи територіальні громади. Основними методологічними підходами є стратегія сталого розвитку, концепція збалансованого еколого-соціально-економічного розвитку та принципи системного підходу.

Аналіз попередніх публікацій за темою

дослідження. Дослідження, що присвячені ролі і місцю територіальних громад на сучасному етапі розвитку, були проведені в Україні. Про фінансові проблеми децентралізації в Україні пише Барановський В. [1], а функціонування спроможних територіальних громад України досліджує Скларська О. [9]. Проблематику адміністративно-територіальної реформи України та формування спроможних територіальних громад вивчали: Олійник Я.Б., Остапенко П.О. [7], Лазарева О. [6]. Роль землекористування в організації збалансованого розвитку територіальних громад, проблеми землеустрою та оптимізації земельних відносин у нових адміністративних одиницях досліджувала Бубир Н. [12]. Наукова публікація Рудакевича І. присвячена геопросторовим аспектам фінансової спроможності громад Тернопільської області [8]. Функціональним особливостям та типології міських територіальних громад присвячена праця Царика Л., Царика П., Оливко О. [11]. Оцінка викидів парникових газів земельними угіддями Тернопільської територіальної громади проведена Цариком Л., Кузиком І. [10]. Заблоцький Б., Гавришко Б., Дем'янчук П. розглядають групування показників площ земель сільськогосподарського призначення за територіальними громадами Тернопільської області [4]. Геоекологічній оцінці структури землекористування Підгороднянської територіальної громади присвячена праця Кузика І., Новицької С., Янковської Л. [7].

Викладення основного матеріалу. До складу приміських територіальних громад м. Тернополя входять: Білецька, Байковецька, Великобірківська, Великогаївська, Великоберезовицька та Підгороднянська територіальні громади. З них Великобірківська та Великоберезовицька є селищними територіальними громадами, решта сільські територіальні громади. Всі вони мають безпосередню межу з Тернопільською міською територіальною громадою

окрім Великобiрківської. Всi вони знаходяться в межах Тернопiльського району (за старим адмiнiстративно-територiальним устроєм). Крім того, до Пiдгороднянської сiльської територiальної громади приєднано Великий Ходачкiв, що входив до колишнього Козiвського району; до

Байковецької громади приєднано село Охримiвцi, Романове Село колишнього Збарзького району, та до Бiлецької громади увiйшли села Мшанець, Дiткiвцi i Хомiвка колишнього Збiрiвського району (рис. 1., 2.).

Рис. 1. Адмiнiстративно-територiальний устрiй колишнього Тернопiльського району (за старим адмiнiстративно територiальним подiлом)

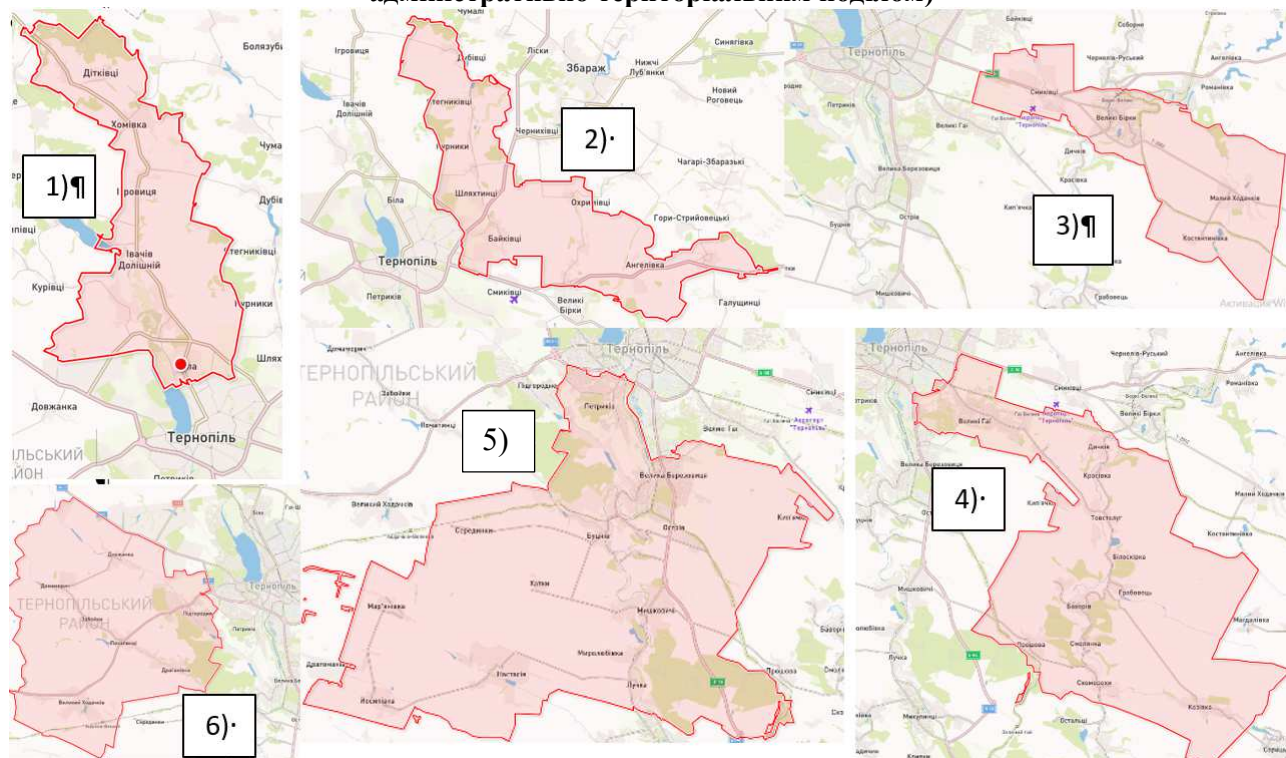

Рис. 2. Схеми конфiгурацiї територiї i розташування примiських ТГ м. Тернополя [за онлайн сервiсом maps.visicom.ua]

- 1) Бiлецька, 2) Байковецька, 3) Великобiрківська, 4) Великогайвська 5) Великоберезовицька 6) Пiдгороднянська

В межах досліджуваних громад нараховується 64 населені пункти (табл.1.), з них 2 селища і 62 села. Найбільше (15) населених пункти розташовано в межах Байковецької і Великогайвської територіальних громад, найменше (4) у межах Великобiрківської селищної територіальної громади. За площею найбільшою є Великоберезовицька територіальна громада –

202 км², найменшою – Великобiрківська ТГ (65,4 км²). Загальна площа досліджуваних громад становить 832,4 км², що складає 5,043% площі Тернопiльської області.

Найбільша кількість населення зосереджена у Великоберезовицькій ТГ (23134 осіб), найменша у Великобiрківській ТГ (5972 осіб). Загальна чисельність населення досліджуваних

громад складає 71724 особи, що становить 6,9% від загальної чисельності населення Тернопільської області. Щодо щільності населення, то найвищою вона є у Великоберезовицькій ТГ (114,52 осіб/км²), а найнижчою у Підгороднянській ТГ (59,68 осіб/км²). Щільність насе-

лення всіх досліджуваних ТГ складає 86,17%, що є вищим за пересічнообласний показник у 76,26 осіб/км². Місто Тернопіль виступає ядром, яке притягує до себе населення області через кращу можливість працевлаштування та ширшу сферу послуг.

Таблиця 1

Базові показники соціальної підсистеми приміських ОТГ м. Тернополя*

№ з/п	Громада	К-ть населених пунктів, од	Площа, км ²	К-ть населення, осіб	Щільність населення, осіб/км ²	Просторовий комфорт, га/особу
1.	Байковецька	15	161,2	13225	82,04	1,22
2.	Білецька	10	137,6	10823	78,66	1,27
3.	Великоберезовицька	13	202,0	23134	114,52	0,87
4.	Великобірківська	4	65,4	5972	91,3	1,10
5.	Великогаївська	15	142,5	11187	78,59	1,27
6.	Підгороднянська	7	123,7	7383	59,68	1,68
	Загалом	64	832,4	71724	86,17	1,16

* складено за паспортами об'єднаних територіальних громад (згідно офіційних сайтів)

Поняття просторового комфорту населення показує, яка площа земель припадає на одного жителя певної території. Оптимальним вважається показник у 2,0 гектари на одного жителя, з них мінімум 60% має бути природних угідь. Як показують дані таблиць 1 та 2 ці показники в межах досліджуваних громад є далекими від оптимальних. Найкращий просторовий комфорт спостерігаємо в Підгороднянській громаді (1,68 га/особу), найгірший у Великоберезовицькій громаді (0,87 га/особу), при усередненому показнику 1,16 га/особу, та пересічнообласному – 1,31 га/особу. Це свідчить про надмірну щільність населення та досліджуваної території та неоптимальну структуру земельних угідь.

Структура земельних угідь громад є подібною: сільськогосподарські угіддя займають від 77 до 89% території. Найвища частка лісів зосереджена у Великоберезовицькій. Байковецькій та Білецькій громадах, найменша у Великобірківській. Найбільше водно-болотних угідь зосереджено у Білецькій громаді, через приуроченість заболоченої долини р. Серет. В цілому варто зазначити, що структура земельних угідь є незадовільною, з надмірною часткою сільськогосподарських земель та малою часткою природних угідь (не більше 20%). Земельні угіддя досліджуваних громад потребують оптимізації та реорганізації. Часткового залуження та заліснення.

Таблиця 2

Структура земельних угідь приміських ТГ м. Тернополя [4]

№	Громада	Загальна площа, га	с/г угіддя	Орні землі	Б/Н	Пасо вищ а	Сіно жаті	Ліси	Забудовані землі	Води та болота
			%	%	%	%	%	%	%	
1	Великоберезовицька	20 200	82,0	67,0	3,0	4,0	3,5	11,5	6,5	1,0
2	Великобірківська	6540	86,0	63,0	3,0	8,5	9,5	3,5	4,5	1,1
3	Байковецька	16 120	89,0	68,0	2,5	11,5	5,0	7,0	4,0	1,0
4	Великогаївська	14 250	86,0	69,0	2,0	8,0	5,0	5,0	3,9	1,1
5	Білецька	13 760	77,0	60,0	2,0	9,5	4,0	7,2	3,9	10,1
6	Підгороднянська	12 370	90,0	71,0	3,0	8,5	4,5	6,5	4,0	1,5

Завдяки сприянню програми Ulead з Європою, було розроблено та успішно запущено Інтернет-портал "Бюджети територіальних громад України". На цьому порталі надається опис основних фінансових показників громад, таких як доходи, видатки місцевих бюджетів та обсяг міжбюджетних трансфертів [1]. Дане дослідження базується на наявних даних станом на 2021 рік з цього порталу. Для аналізу фінансової спроможності приміських територіальних громад м. Тернополя були викорис-

тані такі показники, як доходи загального фонду бюджету, рівень дотаційності бюджету ТГ та частка доходів громади за рахунок міжбюджетних трансфертів (табл. 3). Загальні доходи усіх приміських ТГ складають 457 млн грн., при цьому видатки є більшими і складають 569, 84 млн грн., а трансферний фонд становить 227, 47. Лідером у отриманні доходів є Байковецька ТГ (136,22 млн грн.), останнє місце посідає Підгороднянська. Дві ТГ отримують більше 100 млн грн (Байковецька ОТГ (136,22 млн

грн.) та Великобереzовицька ОТГ (120,09 млн грн.)), дві приміські ТГ менше 50 млн. грн. – Підгороднянська (34,72 млн. грн.) та Великобірківська ТГ (42,65 млн. грн.). Розподіл видатків є схожим: найбільше витрачають Великобереzовицька (162,14 млн. грн.) та Байковецька (154,10 млн. грн.) ТГ, найменше відповідно Підгороднянська (48,75 млн. грн.) та Великобірківська (53,84 млн. грн.) ТГ; наближена ситуація і у сфері трансфертів. Відмінним є те,

що Байковецька громада при високих доходах і витратах отримує невелику суму трансфертів (28,22 млн. грн.) порівняно з Великобереzовицькою ТГ з високими доходами та витратами, та найвищою серед досліджуваних громад сумою трансфертів (51,99 млн. грн.). Це зумовлено більш як у двічі вищою різницею між доходами та витратами у Великобереzовицької ТГ (42, 05 млн. грн.), ніж у Байковецької ТГ (17,88 млн. грн.).

Таблиця 3

Видатки та міжбюджетні трансферти приміських територіальних громад м. Тернополя (за матеріалами порталу «Бюджети територіальних громад України»)

№ з/п	Громада	Доходи за 2021 р., млн. грн.	Видатки за 2021 р., млн. грн.	Трансферти за 2021 р., млн. грн.
1.	Байковецька	136,22	154,10	28,22
2.	Білецька	54,01	79,63	51,99
3.	Великобереzовицька	120,09	162,14	65,68
4.	Великобірківська	42,65	53,84	17,51
5.	Великогаївська	69,38	98,38	38,54
6.	Підгороднянська	34,72	48,75	25,53
	Загалом	457,07	596,84	227,47

Таким чином, приміські ТГ м.Тернополя можна поділити та три групи: з великими доходами та витратами (Великобереzовицька та Байковецька ТГ), відповідно, низькими (Підгороднянська та Великобірківська ТГ)та середніми (Великогаївська та Білецька ТГ). Це зумовлено розміщенням промислових зон міста Тернополя, які розвивались до появи ТГ: «південної», яка на сьогоднішній час знаходиться в межах Великобереzовицької ТГ та «східної» більша частиною якої потрапила в межі Байковецької ТГ. В інших громадах крупні промислові об’єкти відсутні,

Перспективному розвитку приміських ТГ м. Тернополя сприяє розвинена транспортна інфраструктура. Всі досліджувані територіальні громади поєднані транспортним кільцем об’їзної дороги м. Тернополя і всі знаходяться на транспортних шляхах різного значення, які розходяться в різні сторони від обласного центру, крім Великобірківської, межа з якою проходить на відстані кількох кілометрів. Транспортна доступність центрів та найвіддаленіших пунктів представлена у таблиці 4.

Таблиця 4

Транспортна доступність приміських територіальних громад м. Тернополя (розраховано авторами за допомогою онлайн сервісу DELLA)

№ з/п	Територіальна громада	Відстань від центру ТГ до межі Тернополя, км*	Відстань від найвіддаленішого населеного пункту до центру ТГ	Відстань від найвіддаленішого населеного пункту до межі Тернополя
1.	Байковецька	0,8	21,0	22,0
2.	Білецька	-	44,0	44,0
3.	Великобереzовицька	-	27,0	27,0
4.	Великобірківська	8,0	9,0	17,0
5.	Великогаївська	0,7	21,0	22,0
6.	Підгороднянська	2,1	9,8	11,9

* центри ТГ позначені прочерком безпосередньо примикають до межі міста

Проведено оцінку екостанів компонентів природного середовища, що дало можливість виявити основні чинники їх формування та з’ясувати “вагу” кожного із них у формуванні інтегральної еколого-географічної ситуації.

Екостан ґрунтово-земельного покриву є провідним фактором складної еколого-географічної ситуації у громадах, оскільки деграда-

ційні процеси ґрунтів спричинені надмірною розораністю території (61,8%), значною розчленованістю річково-долинних і горбогірних місцевостей і як наслідок – посиленою площинною і глибинною ерозіями. Детальний аналіз карто-схеми розчленованості рельєфу дав можливість виділити найнебезпечніші ерозійні місцевості в межах основних річкових басейнів з перспекти-

вою проведення тут першочергових протирозійних заходів. Окрім того, складність екостану ґрунтового покриву обумовлена інтенсивними процесами дегуміфікації, внаслідок недостатньої кількості внесення органічних добрив і антропогенного порушення ґрунтотворних процесів.

Екостан водного середовища є одним із визначальних чинників формування ЕГС, має тенденцію до погіршення внаслідок зростання обсягів водозаборів та скидів забруднених вод, розширення масштабів риборозведення, відсутності у більшості приміських населених пунктів очисних споруд або їх неефективного функціонування. Поверхневі води забруднені сульфатами, хлоридами, нітратами, нафтопродуктами і завислими речовинами. В області спостерігається дефіцит прісної чистої води, що виступає лімітуючим чинником подальшого розвитку господарського комплексу.

Погіршення екостану атмосферного повітря є результатом зростання забруднень внаслідок збільшення кількості транспортних засобів, а також діяльності промислових підприємств (газокомпресорної станції, леварних цехів, підприємств з обробки металу, кар'єрів тощо), газифікації сіл, розвитку птахівництва і окремих тваринницьких комплексів. Поширення забруднюючих речовин носить лінійно-вузловий характер вздовж головних транспортних магістралей від обласного центру, а найскладніший атмо-екологічний стан спостерігається в межах промислових вузлів, центрів, таких як: Тернопіль..

Забруднення ландшафтів радіоактивними ізотопами цезію і стронцію є характерними для досліджуваної території, внаслідок південно-західного переносу їх з Чорнобильської АЕС. В результаті міграції радіонуклідів відбувається процес їх просторової диференціації, акумуляції вглиб ґрунтових профілів, придонних відкладах річок, ставків і водосховищ, в межах водо-болотних ландшафтів. З метою ґрунтовнішого спостереження за динамікою накопичення радіонуклідів та їх міграцією в системі ґрунт-рослина в області закладено 35 контрольних ділянок, якими охоплено всі ґрунтово-кліматичні зони, найважливіші типи ґрунтів та сільськогосподарських угідь. На них ведуться багаторічні спостереження, починаючи з 1993 року. Запропоновано закласти 6 додаткових контрольних ділянок в околицях найбільш радіаційно-забруднених населених пунктів.

Ситуація з твердими побутовими відходами в досліджуваних громадах з роками ускладнюється внаслідок зростання їх обсягів і відсутності запроваджених технологій переробки і

утилізації. Не створено реєстрів об'єктів утворення відходів та реєстрів місць видалення відходів. Тільки з підприємств і комунального сектора обласного центру на Малашівське сміттєзвалище щороку вивозилося близько 350 тис. м³ твердих побутових відходів. Сміттєзвалище поступово відпрацювало свій термін і сьогодні офіційно закрито за рішенням Держуправління з охорони навколишнього природного середовища у Тернопільській області. Сміттєзвалища і полігони твердих побутових відходів перетворюються в джерела забруднення навколишнього середовища, техногенні геохімічні аномалії, об'єкти соціального відчуження, естетично несприйнятливих ландшафтів. Особливу небезпеку для екологічного стану довкілля створюють несанкціоновані стихійні сміттєзвалища, що приурочені до відпрацьованих кар'єрів, річкових долин, меліоративних каналів тощо.

Екостан біотичних компонентів визначався за показниками частки земель під природною рослинністю, у т.ч. лісами, заповідними територіями, їх загальним екологічним станом, передбаченістю охорони рідкісних і зникаючих видів рослин і тварин. Найскладніший екостан біотичних компонентів в межах орних земель, заплавлених лук, та лісів у підпорядкуванні сільгоспідприємств. Не спостерігається зростання частки територій з природною рослинністю, незадовільні темпи лісовідновлювальних робіт, погіршуються умови зростання рідкісної флори і рослинності, умови існування фауни і тваринного населення. Мережа заповідних територій не забезпечує належні умови для збереження біорізноманіття через відсутність зв'язків, шляхів міграції живих організмів. Ця проблема потребує свого рішення у найближчій перспективі за рахунок докорінної зміни практики природокористування шляхом формування регіональної екомережі.

Загальний екологічний стан основних компонентів природного середовища показує зростання ступеня забрудненості довкілля. Ареали надмірних забруднень спостерігаються навколо промислових центрів, крупних промислових об'єктів, сміттєзвалищ, радіаційно забруднених територій, де відбувається накладання різних видів забруднень та вздовж гідромережі, автомобільних та залізничних доріг, що відбивається на погіршенні природних умов проживання населення. (рис. 3)

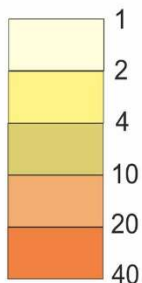
Територія приміських (м. Тернопіль) громад можна віднести до категорії, оціненої 4 балами за 5-ти бальною системою категорії ЕГС належить ареал навколо міста Тернопіль, витягнутий у південно-західному напрямку за рахунок викидів котелень, промислових підп-

риємств, приватних газових установок, транспортних забруднень м. Тернополя, Березо-

вицької газокompресорної станції, незначного радіаційного забруднення території.

УМОВНІ ПОЗНАЧЕННЯ

Сумарне забруднення території Цезієм-137 кБк/кв. м.

Інтенсивність забруднення атмосферного повітря

Відтинки річок:

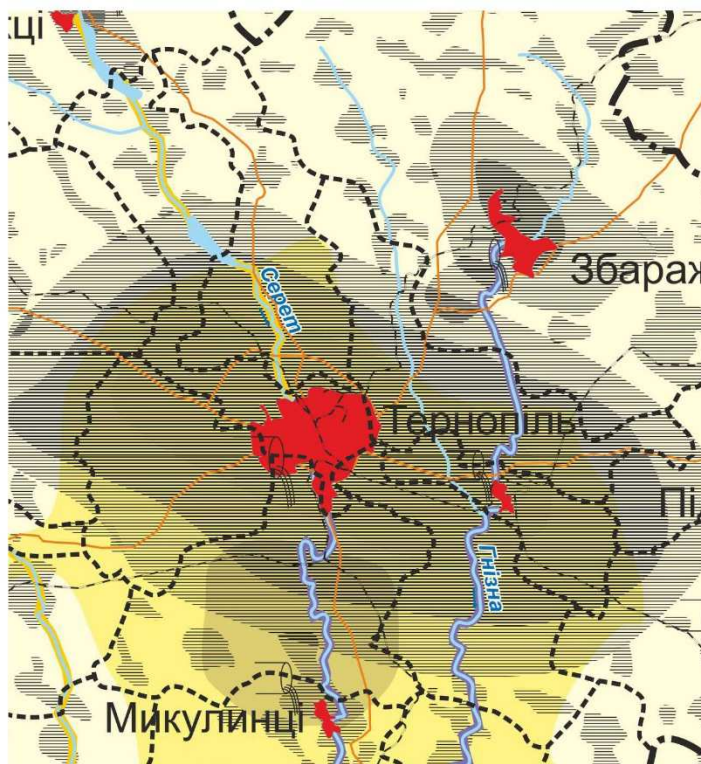
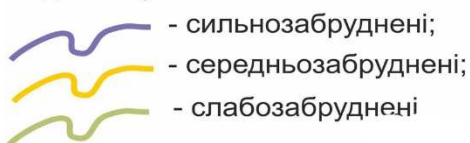

Рис. 3. Інтегральна ЕГС навколишнього середовища приміських ТГ м. Тернополя (розроблено авторами)

Рекреаційні ресурси в досліджуваних громадах представлені в основному лісовими масивами та ставковою мережею, що часто обладнана необхідною інфраструктурою. Історико-архітектурні ресурси представлені мережею стародавніх церков, окультуреними джерелами тощо. Окремо можна пригадати арковий залізничний міст у с. Буцнів кінця ХІХ ст. Набагато краще розвинена туристична інфраструктура представлена базами відпочинку, численними готелями, закладами харчування.

Білецька громада представлена дитячим офтальмологічним санаторієм «Барвінок», базами відпочинку «У Мирона» та «Лісова», спа-центром «Чани-баня Два алабаї» готелем «Вілла Хована».

В межах Байковецької громади можна навести приклади готельно-ресторанного комплексу, «Галицький замок», «ВАУКОВ Resort& horses club», кінне ранчо «Фортуна» з можливістю верхової їзди, ресторани «За містом» «Байків», «Панська садиба», відпочинково-роз-

важальний комплекс «Nashe», готелі «TWINS», «Villa Stella Eco&Spa», база відпочинку «Файний став», обладнані місця для риболовлі та відпочинку та берегах водойм, мережа кафе та інше.

Великобiрківська громада представлена закладами харчування «5 кілометр», «Мрія», «Романтика», готелем «Злагода», крафтовою пивоварнею «Півний двір WELLike BEERky», тощо.

На території Великогаївської громади розташовані Комплексами відпочинку «Форт», Лісова садиба «Rudison hotel&restaurant», ресторанами «Гаїті», «На дубах», лоджем «Patrik house», гостинною садибою ДарКа та іншим.

В межах Великоберезовицької громади варто відмітити готельні комплекси «Глобус «Stella», гостинний двір «Зодіак», відпочинково-ресторанні комплекси «Джентельмен», «Дефіляда», «Ахтамар», ресторани «Сюрприз», «Еліта», «Фільварок» та інші.

Підгороднянська громада представлена

спортивно-розважальним комплексом «Sherwood-Pidgorodne», ресторанами «Три бажання», «Отаман», «Чумацький шлях», «Голодні куми».

Варто зазначити, що більшість перелічених закладів тяжіють до міста Тернополя та основних автошляхів. Окрім того існує мережа продуктових магазинів, невеличких кафетеріїв тощо. У периферійних селах віддалених від основних автошляхів зазвичай подібних закладів не зустрічається. Розвиток рекреаційної інфраструктури необхідно спрямовувати на збільшення обладнаних місць відпочинку на природних територіях, створення спеціалізованих

спортивно-оздоровчих комплексів тощо.

Природно-заповідний фонд території включає 45 одиниць на загальній площі 992,34 га, що становить 1,19% від загальної площі (табл. 5). При пересічній заповідності Тернопільської області близько 10%, можна стверджувати, що він є абсолютно незадовільним. При цьому 332,6 га припадають на два заказники розташованих у Білецькій громаді. Щоправда, це заказники загальнодержавного значення – Серетський гідрологічний та Чистилівський орнітологічний, які приурочені до долини Серету. (рис.4.)

Таблиця 5

Показники заповідання території приміських ТГ м. Тернополя (розраховано авторами)

№ з/п	Територіальна громада	Кількість заповідних об'єктів, од	Площа заповідних об'єктів, га	Заповідність %
7.	Байковецька	11	93,93	0,54
8.	Білецька	8	672,67	4,91
9.	Великобerezовицька	8	3,19	0,02
10.	Великобiрківська	4	27,62	0,42
11.	Великогаївська	9	59,31	0,40
12.	Підгороднянська	5	135,62	1,10
	Загалом	45	992,34	1,19

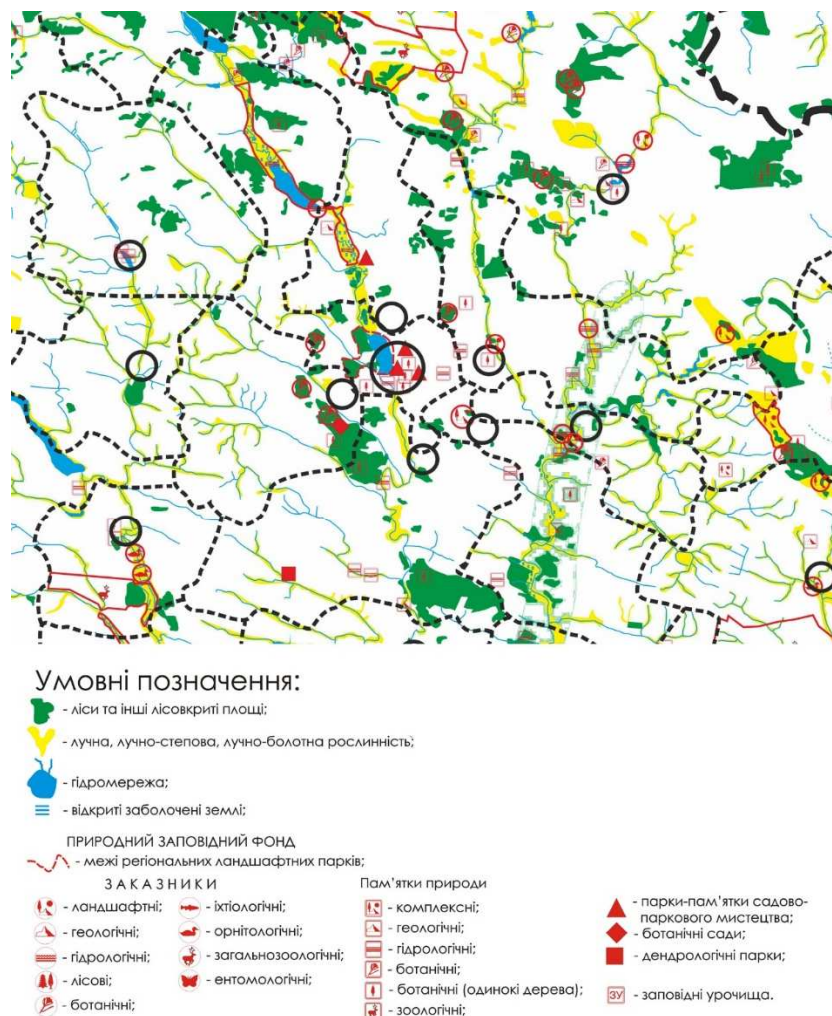

Рис. 4. Природно-заповідний фонд приміських ТГ м. Тернополя

Аналіз структури заповідання показує, що майже 60% територій природно-заповідного фонду розташовано в одній громаді, решта у інших. Відсоток заповідання є найгіршим у Великоберезовицькій громаді (0,02%), де природно-заповідний фонд представлений лише пам'ятками природи незначних площ.

Стан заповідання на досліджуваній території є незадовільним, територія громад потребує додаткових досліджень на предмет виявлення перспективних територій та об'єктів природно-заповідного фонду в межах природних ландшафтів. Необхідно залучати до заповідання витoki струмків, річок, відтинки річок, окремі ставки, джерела, вікові дерева, парки поблизу медзакладів, шкіл, лісопарки тощо.

Висновки. Населення громад схильне до маятникових міграцій, через кращу можливість працевлаштування і більшу кількість різноманітних послуг в обласному центрі. Проведене дослідження показало, що приміські територіальні громади мають незадовільну структуру землекористування. В межах досліджуваних громад необхідно оптимізувати структуру зем-

лекористування, збільшити площі під природними угіддями, проводити заходи із залуження і заліснення малопродуктивних та еродованих сільськогосподарських угідь. Закладати ліси для створення повноцінної комплексної зеленої зони міста Тернополя, які виконуватимуть важливі рекреаційні та еколого-стабілізаційні функції. Проведений аналіз демонструє істотне гальмування екологічного вектора сталого розвитку. Перспективу вбачаємо у розробці проектів геоecологічного спрямування, екологічних заходів в школах, організаціях і установах, громадах. Необхідно створювати нові та розширювати існуючі природно-заповідні території. Загалом, слід проводити оптимізаційні заходи, спрямовані на покращення екологічного стану території і якості життя населення.

Перспективи використання результатів дослідження. Результати дослідження можуть бути корисними адміністраціям приміських територіальних громад для впровадження оптимізаційних заходів різного рівня та спрямування.

Література:

1. Барановський М.О. (2014) Фінансова децентралізація в Україні: особливості становлення / Український географічний журнал. (4). Київ. С. 30-38
2. Бюджети територіальних громад України. URL: https://public.tableau.com/app/profile/ulead/viz/_16360623127390/sheet0 (дата звернення: 20.03.2023).
3. Децентралізація. Офіційний сайт. URL: <http://decentralization.gov.ua>
4. Заблоцький Б., Гавришук Б., Дем'янчук П. (2022) Облік площ земель сільськогосподарського призначення територіальних громад Тернопільської області: джерела, повнота та репрезентативність інформації. Наукові записки ТНПУ. Серія: географія. Тернопіль: СМП «Тайп», № 2, С.66 – 83. DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.22.2.10>
5. Кузик І., Новицька С., Янковська Л. (2023) Геоecологічна оцінка структури землекористування Підгороднянської територіальної громади. Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Серія: Географія. №2.(55) С. 97-105. DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.23.2.12>
6. Лазарева О.В. (2019) Потенціал використання земельних ресурсів об'єднаних територіальних громад. *Проблеми системного підходу в економіці*. №5 (73). С. 31-36. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-5-28>.
7. Олійник Я.Б., Остапенко П.О. (2016) Формування спроможних територіальних громад в Україні: переваги, ризики, загрози. *Український географічний журнал*. №4. С. 37-44. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2016.04.037>
8. Рудакевич І.Р. (2023) Геопросторові аспекти фінансової спроможності територіальних громад Тернопільської області. Наукові записки ТНПУ. Серія: географія. Тернопіль: СМП «Тайп», № 1, С.68 – 78. DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.23.1.8>
9. Склярська О. (2022) Функціонування спроможних територіальних громад України: суспільно-географічні аспекти. Наукові записки ТНПУ. Серія: географія. Тернопіль: СМП «Тайп», № 2, С.69 – 75. DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.22.2.9>
10. Царик Л., Кузик І (2020). Геоecологічна оцінка структури землекористування Тернопільської міської об'єднаної територіальної громади. Вісник Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна. Серія Екологія. Випуск 23. С. 30-40 DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-4259-2020-23-03>
11. Царик Л., Царик П., Оливко О. (2023) Функціональні особливості і типологія міських територіальних громад Тернопільської області Наукові записки ТНПУ. Серія: географія. Тернопіль: СМП «Тайп», № 2, С.36 – 42. DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.23.2.4>
12. Buby, N., 2019. The role of land-use planning for organize the balanced territorial development within the united territorial communities. *Technology Transfer: Fundamental Principles and Innovative Technical Solutions*. 3, 83-85. DOI: <https://doi.org/10.21303/2585-6847.2019.001026>

References:

1. Baranovskyi M.O. (2014) Finansova detsentralizatsiia v Ukraini: osoblyvosti stanovlennia / Ukrainyskyi heohrafichnyi zhurnal. (4). Kyiv. S. 30-38
2. Biudzhety terytorialnykh hromad Ukrainy. URL: https://public.tableau.com/app/profile/ulead/viz/_16360623127390/sheet0 (data zvernennia: 20.03.2023).
3. Detsentralizatsiia. Ofitsiyni sait. URL: <http://decentralization.gov.ua>
4. Zablotskyi B., Havryshok B., Demianchuk P. (2022) Oblik ploshch zemel silskohospodarskoho pryznachennia terytorialnykh hromad Ternopil'skoi oblasti: dzherela, povnota ta reprezentatyvnist informatsii. Naukovi zapysky TNPU. Serii: heohrafiia. Ternopil: SMP «Tayp», № 2, S.66 – 83. DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.22.2.10>
5. Kuzyk I., Novytska S., Yankovska L. (2023) Heoekolohichna otsinka struktury zemlekorystuvannia Pidhorodnianskoi terytorialnoi hromady.

- Naukovi zapysky TNPU im. V. Hnatiuka. Serii: Heohrafiia. №2.(55) S. 97-105. DOI: <https://doi.org/10.25128/2519-4577.23.2.12>
6. Lazarijeva O.V. (2019) Potensial vykorystannia zemelnykh resursiv obiednanykh terytorialnykh hromad. Problemy systemnoho pidkhotu v ekonomitsi. №5 (73). S. 31-36. DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-5-28>.
 7. Oliinyk Ya.B., Ostapenko P.O. (2016) Formuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad v Ukraini: perevahy, ryzyky, zahrozy. Ukrainskyi heohrafichnyi zhurnal. №4. S. 37-44. DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2016.04.037>
 8. Rudakevych I.R. (2023) Heoprosorovi aspekty finansovoi spromozhnosti terytorialnykh hromad Ternopil'skoi oblasti. Naukovi zapysky TNPU. Serii: heohrafiia. Ternopil: SMP «Taip», № 1, S.68 – 78. DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.23.1.8>
 9. Skliarska O. (2022) Funktsionuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad Ukrainy: suspilno-heohrafichni aspekty. Naukovi zapysky TNPU. Serii: heohrafiia. Ternopil: SMP «Taip», № 2, S.69 – 75. DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.22.2.9>
 10. Tsaryk L., Kuzyk I (2020). Heoekolohichna otsinka struktury zemlekorystuvannia Ternopil'skoi miskoi obiednanoi terytorialnoi hromady. Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu im. V.N. Karazina. Serii Ekolohiia. Vypusk 23. S. 30-40 DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-4259-2020-23-03>
 11. Tsaryk L., Tsaryk P., Olyvko O. (2023) Funktsionalni osoblyvosti i typolohiia miskykh terytorialnykh hromad Ternopil'skoi oblasti Naukovi zapysky TNPU. Serii: heohrafiia. Ternopil: SMP «Taip», № 2, S.36 – 42. DOI:<https://doi.org/10.25128/2519-4577.23.2.4>
 12. Bubyk, N., 2019. The role of land-use planning for organize the balanced territorial development within the united territorial communities. Technology Transfer: Fundamental Principles and Innovative Technical Solutions. 3, 83-85. DOI: <https://doi.org/10.21303/2585-6847.2019.001026>

Abstract:

Petro TSARYK, Lyubomyr TSARYK, Oksana OLYVKO. FUNCTIONAL FEATURES AND TYPOLOGY OF SUBURBAN TERRITORIAL COMMUNITIES OF TERNOPOL

Peculiarities of the timing of suburban (in relation to the city of Ternopil) territorial communities are considered. Such parameters as the area of suburban territorial communities were analyzed; peculiarities of the number, density and location of the population of communities; financial condition and capacity of communities, according to their incomes, expenses, transfers, location of industry, features of transport infrastructure. Attention is drawn to the main environmental problems of suburban communities, possible ways to overcome them, the availability and peculiarities of the use of recreational resources and the spread of recreational infrastructure are motivated. The functional structure and spatial arrangement of the territories of the nature reserve fund were analyzed.

The problems of the development of territorial communities at the present stage are becoming particularly urgent. Important aspects of development are ensuring coherence of economic, social and environmental vectors, taking into account the potential of local resources, as well as additional favorable factors, such as investments, logistics and infrastructure. Within territorial communities, an inventory of the resource base is carried out, investment passports are created, development strategies are developed, existing problems are analyzed and ways to solve them are substantiated. Solving these complex tasks requires a high level of professional training of management personnel and effective monitoring of development processes. The authors have published a series of articles devoted to the analysis of the potential of natural resources, problems of environmental development management, unbalanced land use and other aspects. The choice of suburban territorial communities of the city of Ternopil is due to their belonging to the former Ternopil district (according to the old administrative and territorial system) and their location around the regional center. What determines the specificity of the structure of agriculture, the location of the population, industry, transport infrastructure, environmental conditions, etc. The adoption of the state regional development strategy for 2021-2027 is the main legal document aimed at strategic planning of effective development, including territorial communities. The main methodological approaches are the strategy of sustainable development, the concept of balanced ecological-social-economic development and the principles of the system approach. The suburban territorial communities of Ternopil include: Biletska, Baikovetska, Velikobirskivska, Velikogaivska, Velikoberezovytska and Pidhorodnyanska territorial communities. Recreational resources in the studied communities are represented mainly by forest areas and a pond network, which is often equipped with the necessary infrastructure. Historical and architectural resources are represented by a network of ancient churches, cultivated springs, etc. Separately, we can recall the arched railway bridge in the village. Butsniv at the end of the 19th century. A much better developed tourist infrastructure is represented by recreation centers, numerous hotels, and catering establishments.

The general ecological state of the main components of the natural environment shows an increase in the degree of environmental pollution. Areas of excessive pollution are observed around industrial centers, large industrial facilities, landfills, radiation-contaminated territories, where various types of pollution are deposited and along hydraulic networks, highways and railways, which affects the natural living conditions of the population. The conducted research showed that suburban territorial communities have an unsatisfactory land use structure. The population of the communities is prone to pendulum migrations, due to better employment opportunities and a greater number of various services in the regional center. Within the studied communities, it is necessary to optimize the structure of land use, increase the area under natural lands, carry out measures to replant and afforest unproductive and eroded agricultural lands. Plant forests to create a full-fledged integrated green zone of the city of Ternopil, which will perform important recreational and ecological stabilization functions. The conducted analysis demonstrates a significant inhibition of the ecological vector of sustainable development. We see a perspective in the development of geoecological projects, environmental measures in schools, organizations and institutions, communities. It is necessary to create new and expand existing nature reserves. In general, optimization measures aimed at improving the ecological condition of the territory and the quality of life of the population should be carried out. The results of the study can be useful to the administrations of suburban territorial communities for the implementation of optimization measures of various levels and directions.

Key words: territorial community, financial capacity, infrastructure, ecological condition, nature reserve fund.

Надійшла 22.04.2024р.